

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 31, GOD. II, BEOGRAD, UTORAK, 30. OKTOBAR 2007.

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Ilić, Tomislav Marković, Saša Ćirić; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.co.yu, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 13. novembra

Redakcije *Ekonomista* i **Betona**, zajedničkog projekta grupe autora i dnevnog lista *Danas*, ovogodišnji su dobitnici nagrade NUNS „Dušan Bogavac“. Obe redakcije *beskompromisno i lucidno kritikuju konzervativne i antievropske ideje i postupke, koji Srbiju guraju na periferiju, i u kulturnom i u ekonomskom smislu*, ocenio je žiri.

Polovina ove nagrade dolazi u ruke **Betonu** posle 30 brojeva i gotovo godinu i po izlaženja. Relativno brzo i prilično neočekivano, kuloarski mrmor i uglavnom javno ignorisanje smenio je blesak uticajnog priznanja. Ono je dodeljeno mlađim autorima koje još nije budio prasak kašikare na simsu, koje ministar nije šutirao u studiju ili služba povlačila po sudovima i po žutoj štampi. Komesari, Crveni Kmeri, kineski banditi, reprezenti NVO-estetike, simulacija buntovništva, serkl drugara sa fakulteta..., skromni su dometi naših javnih zasluga.

U kontekstu građanskih inicijativa nevladinih organizacija i medija (od *Peščanika* do *Republike*), **Beton** se javio kao potreba da se oštroj kritici podvrgne kultura, to najzapuštenije polje našeg društva. Sedam godina nakon promena, aveti ratnog zločina i odgovornosti srpskog društva izmiksovani su sa legalističkim unapređenjem ratnih profitera u vodeće biznismene i tranzicionom devalvacijom kulture u kojoj su reklama, udvorištvo i praznoslovlje postali zamena za stručnu i iskrenu kritiku.

Hvala našim saradnicima i čitaocima, hvala našim kritičarima i protagonistima naših tekstova na inspiraciji.

Betoniranje *proklete avlije* se nastavlja.

Redakcija **Betona**

MIXER

Saša Ćirić: Prizivanje dobrote, ignorisanje nasilja
Miloš Živanović: Konji u revoluciji crkavaju, zar ne?

CEMENT

Dragoljub Stanković: Uroboros Blues

VREME SMRTI I RAZONODE

Tomislav Marković: Himna Nacionalnog stroja

BULEVAR ZVEZDA

PAJKIĆ, Nebojša

BLOK BR. V

Kosmoplovci: Migrena

MIXER / tema

PUTIN - POVRATAK SVETOG RATNIKA

Piše: Saša Ćirić

PRIZIVANJE DOBROTE, IGNORISANJE NASILJA

Da li je rani Solženjicin skrojio duhovni šinjel za poznog Vladimira Putina?

Solženjicin veruje u „ruskog čoveka“. Umetnuta u kontekst kritičke refleksije o književnom tekstu, „vera“ je čudan pojam. U noveli *Jedan dan Ivana Denisoviča* i dužoj pripovetci *Matrjonino domaćinstvo* (A. Solženjicin: *Pripovetke*, SKZ, 1971.) ovaj pojam ne označava ono što označava kod Dostojevskog, nešto eksplicitno i sa krupnim ideološkim pretenzijama. Pod „verom“ podrazumevam stanje pripovedne svesti, jedan neotklonjiv bekgrund teksta, kao i preklapanje smisonosne energije koju delo emituje i naše hermeneutičke uobrazilje. „Ruski čovek“ je manje zagonetan pojam. To je sovjetski građanin, produkt socijalnog i nacionalnog inženjeringa koji se izvodio dobrom polovinom 20. veka. Ivan Denisovič je običan čovek, zatvorenik sa desetogodišnjom kaznom u Sibiru, Matrjona - stanovnica jednog ruskog sela u poznijim godinama, oboje u Rusiji pod sovjetskom vlašću.

MISIJA OKOVANOG PROMETEJA

Kada pominjem „veru u ruskog čoveka“ kod Solženjicina, pre svega mislim na antejski vitalizam osoba skromnih intelektualnih kapaciteta i nesavršenih karaktera. Zamišljeni su da budu grubi i samoživni na jedan elementaran način, posvećeni *biologiji opstanka*, tj. održanju života samog, u prvom redu svog i svojih *karnalno* bližnjih. Ali uz tu rudimentarnost ide neka vrsta iskonske dobrote oličene u sklonosti da se nekome u nevolji pomogne bez obzira

Gde se sakrila Štefica Cvek?

na rizik. Gotovo nagonско delovanje u opštem interesu predstavlja samo središte Solženjicinove vere u „ruskog čoveka“. Kod Ivana Denisoviča filantropska sklonost i zidarsko majstorstvo umešno su maskirani psihološkom motivacijom: Denisovičeva veština predstavljena je kao održavanje profesionalne kondicije. On aktivno učestvuje u kolektivnom radnom entuzijazmu, što je tegoban i jedino mogući način da se životu u uslovima ekstremne klime i logoraškog režima prida smisao nečeg korisnog i uzvišenog. Graditeljsko samopotvrđivanje Ivana Denisoviča ima dodirnu tačku sa temom oportunitizma umetnika koji podređuje moral bunta energiji stvaranja jer mu je delo važnije od stvarnosti a poriv za umetničkim savršenstvom ultimativni motiv. Naravno, nasuprot Pekićevim junacima (recimo, Megalosus Mastorasu ili Kir Simeonu Njagu), Denisoviču je jedino važno da njegov udarnički rad na termoelektrani nije besmislen već da svoju svrhu nalazi u solidnosti građevine. Ako je već u Gulagu prinuđen da radi, on teži korisnom poslu koji će obavljati ne samo bez zabušavanja, već uz takmičarsku volju kojom se u moralnom smislu ponižava brutalni logorski režim. Paradoksalno, rad (pod prinudom) *oslobađa*, jer je slobodno prihvaćen, jer je jedini prostor slobode i samoafirmacije humaniteta pojedinca. Za razliku od ikonografije i mitologije udarničkog „pregalaštva“, Ivan Denisovič je Solženjicinov „ruski čovek“ kome su apsurd i destrukcija prirodno strani, i koji i rad pod kundacima i psovka, u ritama i uz mršavo sledovanje dobrovoljno odabira jer služi čoveku. Solženjicinov „ruski čovek“ tako je metonimija unutrašnjeg otpora čoveka neprijateljskim sila-

ma koje ga degradiraju i suštinske čovekove privrženosti smislu i dobru koje može lično proizvesti, ili im barem pridoneti.

SAKRALIZOVANA REPRESIJA

Matrjona je pravednica koja nesrećno strada i čija je požrtvovanost nagrađena nezahvalnošću: za njeno imanje otimaju se sebični i osioni naslednici. Ona pripada ovom tipu Solženjicinove „vere u ruskog čoveka“ time što i pod prinudom i svojom voljom nešto korisno radi, jednako kod komšinica u bašti kao i na kolhoznom dobru. Kod Solženjicina nije u prvom planu sentiment jednog Mihajla Lalića ili Šolohova o metafizičkoj *puste zemlje*, čija obrada je nepisana sveta norma za svakog zemljodelca. Za Solženjicina je rad nezavisno od konteksta u kojem se ostvaruje i uprkos činjenici čemu posledice tog rada primarno služe (sovjetskoj neo-robotlasničkoj ekonomiji), vid svojevrstne religiozne službe dobru, odnosno dobru po sebi. Ako napravimo korak dalje, vidimo da beatifikacija rada u uslovima represije nije način da se rad potvrdi, već da se represija marginalizuje. Instinktivnost stvaranja kao kôd humanog emituje snagu čoveka koju zlo neće okrnjiti. Ali snaga neće umanjiti zlo, jer o njemu, u čijem se okruženju razvija, nimalo ne vodi računa. Nevolja nastaje upravo u tome: Solženjicin iz prve faze, iz faze ovih dveju pripovetki iz 60-ih godina, dakle mnogo pre svetačkog povratka u otadžbinu, sam pojam „ruskog čoveka“ ispunjava delatnom snagom i radnim samoostvarenjem i neizbežno vezuje uz uslove represije. On nastoji da od nevolje (istorijski položaj Rusa) načini vrlinu

ČELIČNI SUVEREN POSTAJE SVETI RATNIK ZA RUSIJU KOJA SE SAGINJATI NEĆE, IAKO SU PREVASHODNE METE NJEGOVOG RATOVANJA LIČNI POLITIČKI NEPRIJATELJI, NOVINARI, NGO SEKTOR I MANJINE

(neuništivost ruskog čoveka i njegovu posvećenost dobru). Time od metafizički postuliranih uzora proizvodi mit o ruskom čoveku, narativ čija je nepromenljiva komponenta nasilje vlasti nad građanima i život u društvu koje ne poznaje individualne slobode. Time stižemo i do mogućnosti političke instrumentalizacije takvog mita, za koju Solženjicin snosi posrednu odgovornost kao intelektualac koji zov mita stavlja ispred kritičke refleksije. Nije više važno u kakvim se uslovima živi, jedino je važno da će „ruski čovek“ preživeti i one najgore; poenta je da je „ruski čovek“, takav kakav je, neuništiv, smislotvoran, Dobar, sam po sebi garantija svake vrline. Njegova snaga i njegova izdržljivost, spremnost na žrtvu, biološki prezir prema životu kojim raspolaže, sav je posvećen Ideji ili Državi, što je dobra osnova za istorijsko-metafizičku misiju koju „ruski čovek“ (još uvek) ima da obavi. Samim tim „ruski čovek“ je podrška ideološkom isijavanju Istine sa Istoka, iz Trećeg Rima i kremaljskog bratoljubnog gospodarstva, kao zaštita svim srodnim dušama diljem globa. Nije zanemarljivo to što Solženjicin za svoje junake odabire tzv. ljude iz naroda: zanatliju-zidara i ženu sa sela, domaćicu koja se bavi poljoprivredom. Time se opseg pojma „ruski čovek“ kao lasso obavlja oko najširih i tzv. najnižih socijalnih slojeva naroda, zapravo oko samog naroda. Svi ostali likovi u ove dve priče nisu kopije Ivana Denisoviča i Matrjone. Naprotiv, Denisovič i Matrjona su izuzeci, tragični i podsticajni, u isto vreme uzoriti modeli i ponajbolji primerci „ruskog čoveka“. Odlika ovih ranih Solženjicinovih priča je što se mogu čitati van koordinata po(r)uka i *modela*, posebno pripovest o Ivanu Denisoviču koja je dosledno i uspešno podređena suženoj percepcije naslovnog junaka. Na neki način ova rana pripovedna faza Aleksandra Solženjicina trasira buduću transformaciju samizdatskog disidenta i prognanika u *počveničkog* gurua i pronosioca *ruske ideje* tla i vere ■

Dosta je bilo dobrih knjiga!

Naši izdavači već godinama objavljuju, reklamiraju i preporučuju samo dobre i najbolje knjige! Dosta! No pasaran!

Knjižare su zatrpane romanima koji se čitaju u jednom dahu, krimićima koji vas ostavljaju bez daha, inteligentnim trilerima, sjajnom prozom, blistavim prvcima, izuzetnim romanima, najnapetijim fabulama, vašim omiljenim knjigama, iznenađujućim pričama o ludilu i tajnama, remek-delima i najpopularnijim bestsellerima.

Sve knjige su inspirisane životnim situacijama da bi osvojile srca čitatelja širom sveta i oborile rekord u prodaji. Kojeg god pisca da odaberete, nećete pogrešiti - svaki je jedan od najboljih!

Svako je genijalan na svoj način: kraljica ljubavnih romana, autor svetskog bestsela, kraljica zločina, ženski Markes, muška Virdžinija Vulf, apostol postmodernizma, patrijarh epske fantastike, papa omladinskog romana, bodisatva erotskog trilera, arhiepiskop horora, protojerej istorijskog romana...

Boli nas glava od toliko genijalnosti!

Zato smo pokrenuli izdavačku kuću „Bofl“ koja se na Sajmu knjiga pojavila sa sledećim edicijama: Škart, Restl, Otpadne vode, Junk-book, Dno dna, Kloaka, Deponija harmonije, Nule i ništice, Krš, Trash, Uzaludan trud, KUD Nikud, Kontejner sa jednom zvezdicom, Minus, Tandara-broć, Praznoslovlje, Trućanje, Baljezganje, Recycle Bin, Pričam ti priču, Nije nego, Bilo pa prošlo i Džaba ste krečili.

Ako vas interesuju potpuno neinteresantne, dosadne, glupe, nepopularne, trajave, nikakve, uzaludne i besmislene knjige, svratite do našeg štanda.

Garantovano loše knjige! Nema laži, nema prevare! „Bofl“ - najgore od najgorih!

Piše: Miloš Živanović

KONJI U REVOLUCIJI CRKAVALJU, ZAR NE?

LAGER NE SME NIŠTA ZNATI

„Od rada konji lipsavaju. To treba shvatiti“, kaže Ivan Denisovič Šuhov, i gotovo uspeva da nas uveri da ova sentenca označava njegov odnos prema prisilnom radu. „Rad je kao batina, ima dva kraja: radiš li za ljude - daj kvalitet, radiš li za budale - daj izgled“ - još jedna zdravorazumska *tautologija* koja hoće da poruči kako Šuhov zna za koga radi i prema tome i normira svoj učinak. Međutim, kada ga izvedu na rad u nezavršenu termoelektranu, neočekivani radni elan obuzima ovog zidara i dovodi u pitanje navedene stavove.

Tekst daje jasno objašnjenje zašto logoraš mora da radi - ako neko zabušava, cela brigada snosi posledice. Ali, jedna tačka, zapravo potencijalni vrhunac priče, ostaje nepokrivena. Kad se sirena oglasila i pozvala logoraše da vrate alat, Ivan Denisovič nastavlja da zida. Izlažući i sebe i svoje sapatnike riziku, radni čovek nastavlja da grozničavo nabacuje malter i ređa blokove. Ostaje nejasno da li Šuhov ne prekida posao da bi dostigao normu koju je sam sebi odredio, ili da bi potrošio sav pripremljeni malter, koji će inače propasti. Oba ponuđena rešenja podjednako su, uslovno govoreći, neprimerena. Zahvaljujući gužvi pred kapijom, radnik uspeva da završi započeto i pridruži se svojoj grupi pre nego što ih patrola prebroji. Ova tačka priče formalno se ničim ne izdvaja od

kao skup pravila društvene igre, među žicama *lagera* počiva na jednoj temeljnoj uslovnosti.

Subjekt koji spram svog položaja u simboličko-društvenom poretku zadržava distancu tako što veruje da je svet kulisa koja sakriva Realno, otvara nepremostivi psihotički hijatus. Da li je ovako sagledan Ivan Denisovič psihotik? On je osuđen za špijunazu, tako što je zajedno sa islednikom osmislio odgovarajući scenario, po kom ga Nemci puštaju iz zarobljeništva i šalju nazad da špijunira Sovjete. Na osnovu priznanja je po važećem zakonu osuđen na deset godina. Posle osam godina, zatvorenik broj ŠČ-854 savršeno funkcioniše u datoj društvenoj strukturi, ali je teško poverovati da on nije psihotik, tj. da je prihvatio svoj status zaverenika i izdajnika.

PSIHOZA KAO POREDAK

Ako pogledamo sa druge strane žice, vidimo naizgled čvrsto kodifikovanu simboličku strukturu, u kojoj se ljudi međusobno oslovljavaju sa *građanine*, zauzimaju ili samo prihvataju pozicije komesara, studenta, radnika. Na oblaku, u zadobijenoj apstraktnoj nirvani sedi lakanovsko *Ime oca*, mermerni tata Staljin. I čini se da je mreža potpuna i korektna. Međutim, mreža je bez ostatka produkt revolucionarne promene koja nije planula, odigrala se i zatim utihnula ostavljajući strukturu da se konsoliduje u novim uslovima i pod novim pravilima, već revolucije koja traje u beskraj. Drugim rečima, socio-simbolička struktura je u konstantnom vanrednom stanju, a sovjetski *lager* je upravo paradigmatički prostor vanrednog stanja (B. Jakovljević: „Neliterarno čitanje *Grobnice za Borisa Davidoviča*“). Vanredno stanje je državi uvek milo, jer podrazumeva suspenziju zakona, odnosno prenošenje snage zakona na pojedinačno moralno načelo, recimo zatvorskog čuvara. I svima je savršeno jasno da je posredi suspenzija zakona i da se pravila igre mogu nepredviđeno menjati - i Šuhovu, i nadzornicima, i upravniku. I svakome je jasno da je onom drugom jasno i da čuvar u trenutku može postati zatvorenik, visoki oficir ražalovan i streljan, privilegovani cinkaroš zaklan, te se može zaključiti da je celokupan socio-simbolički poredak - psihotičan, jer svi njegovi činioци zadržavaju distancu spram vlastitog postojanja u okviru poretka.

Ipak, poredak surovo uzvraća kada se upravo njegove problematične osnove dovedu u pitanje. Ponositi ex-kapetan Bujnovski burno reaguje kada logorašima bude naređeno da se na mrazu skinu i vrate potkošulje. On prvo upozorava da se tim postupkom krši zakon, ali na ovakvu primedbu nema reakcija, baš zato što je već suviše dugo svima jasno da se pravila i odnosi u trenutku stvaraju i sprovode. U sledećem stepenu, pobesneli kapetan viče: „Vi niste sovjetski ljudi! Vi niste komunisti!“ To se već ne može tolerisati. Reaguje upravnik lično i određuje zatvaranje u kamenu samicu. Ovde je naročito značajno da Bujnovski prihvata socio-simboličku strukturu, dakle on jeste sovjetski čovek i komunista, on čak prihvata svoju logorašku ulogu, ali utoliko gore.

To su razlozi zbog kojih *drugo ne sme ništa znati*, a naročito ne sme znati da Ivan Denisovič sanja o slobodi, o životu nakon *lagera*. Jednostavno, veliko Drugo nije predvidelo *čoveka nakon lagera*. *Lager* će trajati zauvek, kao i revolucija. Pošto ne može da zamišlja *čoveka nakon lagera*, Šuhov radi.

PORNOGRAFIJA SVETOG ČOVEKA

S druge strane, privilegovani robijaš Cezar *radi* u kancelariji. Kada uđe da mu donese ručak, Šuhov prisustvuje razgovoru o umetnosti Sergeja Ejzenštajna. Stariji Cezarov sagovornik insistira da se u *Ivanu Groznom* opravdava tiranija. Na osnovu Cezarove odbrane da drugačiju koncepciju *ne bi propustili*, sagovornik zaključuje da je umetnik onda ulizica, a ne genije. Posle lakovske izjave da umetnost nije *šta* nego *kako*, starac gubi strpljenje: „A, ne, u đavolju mater vaše ‘kako’, ako ono u meni plemenita osećanja ne pobudi!“ Žižek podseća na indikativan primer iz filma *Staro i novo*, koji opisuje Ejzenštajnovu *šta* i *kako*. Primer ilustruje postupak „direktne subjektivizacije“, sa konkretnim ciljem da se pokaže kako se „krave i bikovi pare još revnosnije sada kada su i oni uključeni u kolhoze“: „U brzom tracking shotu, kamera prilazi kravi otpozadi, i u sljedećem kadru postaje jasno da vizura kamere pripada biku koji zaskače kravu.“ Žižek zaključuje: „Efekt ove scene je toliko opsceno vulgaran da ona postaje i fizički mučna. Ono što ovdje imamo je neka vrsta staljinističke pornografije.“

U sceni razgovora o Ejzenštajnu, Cezar je leđima okrenut Šuhovu, ni jednom se ne okreće prema njemu, ne pokazuje da je svečan njegovog prisustva. Ivan Denisovič (i mi kroz njega) praktično gleda filmsku epizodu o Ejzenštajnovom filmu, epizodu o kojoj ne zna ništa, koja ga se ne tiče i koju zapravo gleda samo zato što se nada da će mu Cezar dati cigaretu. Pošto se to ne događa, on se tiho povlači nazad u svoju prihvaćenu rolu i u svoj film, u kom će kompulzivno zidati termoelektranu i tako prezentovati da sistem funkcioniše i da je napredak nezaustavljiv, svlažući na nas breme *fizičke mučnine*. Da li ovde imamo posla sa solženjicinovskom obradom *staljinističke pornografije*?

O *angažovanosti* Ejzenštajnovog rada može se raspravljati. Da li i rad Ivana Denisoviča možemo da posmatramo kroz prizmu anga-

PLAĆENI OGLAS SVETA SAJMA KNJIGA 2007.

ostatka. „Jedan dan Ivana Denisoviča“ - u kadrovima slepljenim jedan na drugi, ili možda u jednom kadru bez ikakve montaže, dat je jedan dan, u kome se ovaj incident ničim ne ističe u odnosu na druge, možda još intenzivnije, mučnije ili opasnije. Šuhov je čak presrećan kako se cela stvar svršila.

U tekstu se potvrđuje logoraška mudrost da u radu vreme brže prolazi, ali uprkos tome, rok se ne skraćuje. Kadar u kom vidimo *lager* prezasićen je bitnim objektima sadašnjice: čizme, kaput, kašika, hleb, cigareta. Svi objekti koje kroz ili oko Ivana Denisoviča gledamo, uključujući i ljude, misli, planove, imaju svoju specifičnu instrumentalnu vrednost koja u potpunosti iscrpljuje njihovo značenje - ti objekti tvore univerzum *lagera*, prostorno-vremenski kontinuum. Pored toga, nema gotovo nikakvih referenci na svet sa druge strane žice. Tek poneka reminiscencija, kada i kako je neko dospeo u logor, dakle reference na prethodno vreme. Nema ničega što bi se odnosilo na vreme posle logora.

Najviše što nam tekst pruža je razgovor u kom se komentariše kako je Šuhovu ostalo još malo da odrobija. On odgovara uzdržano, samo neutralno konstatuje da je prošlo osam godina - „nepristojno je da stari logoraš o tome govori“. Pretpostavljamo da je sloboda željeno stanje, iako se o njoj ne govori, čak i ne razmišlja. Sloboda se pojavljuje kao lakanovski *objekt malo a*, kao nešto do čega se ne može stići svesnom težnjom. Stanje slobode ovde funkcioniše slično stanju zaljubljenosti, kao *slučajni proizvod*. Za tu navodnu slučajnost postoji veoma dobar razlog: „Drugo ne smije ništa znati“.

Ovo je po Žižeku „definicija netotalitarnog društvenog polja“, ali pogledaćemo kako ona funkcioniše u Solženjicinovom kontekstu. Lakanovsko *veliko Drugo*, kao socio-simbolički poredak,

žovanosti? Vratimo se na *lager* kao egzemplarni prostor vanrednog stanja gde, u agambenovskoj terminologiji, srećemo *Svetog čoveka* (Homo Sacer), onog koji nije *bios*, već samo *zoe*, čoveka koji ne može biti politički subjekt, nego tek predmet biopolitike. Vanredno stanje kao zona nerazgovetnog razlikovanja zakona i nezakonitosti je kao takvo i prostor jednog *netipičnog* uklapanja pojedinca u strukturu - prostor militarizacije. Militarizam kao forma biopolitike je ovde jedini okvir u kom je moguće postojanje logoraša ŠČ-854. Odnosno, ŠČ-854 kao nusproizvod egzistira u stvarnosti paralelnoj sa velikim Drugim, jer u oficijelnom socio-simboličkom poretku za njega nije predviđeno nijedno mesto - na isti način na koji izbeglica nije definisani politički subjekt sa definisanim pravima, jer nije *građanin*, već egzistira tek kao čovek po sebi, Homo Sacer („Ne treba zaboraviti da su prvi logori u Evropi nastali kao centri za kontrolu izbeglica i da ima realne logike u njihovom daljem razvoju u logore za nadzor, koncentracione logore i logore za istrebljenje“, Đ. Agamben).

Poziciju Svetog čoveka Ivana Denisoviča jasno ćemo sagledati u Batajevoj dihotomiji *nekoristoljubivi rad* (umetnost, religija) - *utilitarizam* (rat). Centralni pojam utilitarističkog stava je *oruđe*, koje upravo ovaploćuje militarističku instrumentalizaciju, jer pored sagledavanja sveta kao skupa stvari koje se iskoriste i bace, podrazumeva da je i sam korisnik oruđa instrumentalizovan. Epizodu razgovora o filmu pratimo kroz Ivana Denisoviča, ali u većem delu teksta Šuhova gledamo ravnopravno sa ostalim objektima. On je prisutan na isti način kao i njegove čizme, kašika, njegova dragocena mistrija koju tako dirljivo čuva. Dakle, pitati se o angažovanosti rada Ivana Denisoviča isto je što i pitati se o karakteru rada njegove mistrije.

Srpski akademik Solženjicin daje nam Šuhova koji je izjednačen sa predmetom i povremeno, kroz misli i komentare, kao da baca *žalostivi pogled* ka nama (na primer: „Sve ga u krstima i leđima do ramena probada, sav je loman - kako li će da radi?“), na isti način na koji glumac u porno filmu gleda pravo u objektiv. Žižek bi rekao: „podudarnost između narativa i neposrednog prikaza seksualnog čina strukturno je nemoguća: ako izaberemo jedno, nužno gubimo ono drugo.“ Tekst kao da se trudi da preskoči posredovanje narativa i da na čitaoca svali mučninu i depresiju kojima je izložen gledalac porno filma (ne treba smetnuti s uma da je u ovakvoj konstelaciji *objekt* sam gledalac, a ne glumci, koji su ovde jedini *subjekti*).

ŠTA TRAŽI POGLED PRAVEDNIKA

Upravo taj *žalostivi pogled* ofira autorove karte. Pedantno konstruisani mali čovek iz naroda (ruskog), pati - za Rusiju. Pati i radi. Kao da se u dobrom Ivanu Denisoviču nazire zrno dobrog Milutina Danka Popovića. Jači intenzitet ovakvog *ruskog* rada nalazimo u priči „Matrjonino domaćinstvo“.

Osim satirućim radom, Šuhov i Matrjona blisko su povezani u tihom, brižljivo nanesenom idejnom pozadinom patnje. Ta fina akvarelistička religioznost ovih tekstova ne odaje se direktno kroz propovedanje svojih aktera, jer ona upravo počiva na *svetosti* tih aktera, te bi bilo suvišno da oni sami, budući svojim *delima* i patnjom *sveti*, deklamuju bilo kakav religiozni materijal. Iz nemušte patnje mogao bi se rekonstruisati ovakav mehanizam Šuhovljeve religioznosti: ŠČ-854, tek organski deo biomehaničke sprave *čovek-mistrija*, pravoslavlje doživljava isključivo kao instrument političkog

definisanja Rusa, kao centralni totem u ruralno-narodskom sveruskom saboru, koji je jedini normalan, prirodan, poželjan oblik ljudske zajednice. A pre svega oblik na osnovu kog autor formira okean tihe patnje u kom likovi ne mogu da nađu uporišnu tačku za bilo kakav otpor. Čujemo samo ono stidljivo „Od rada konji lipsavaju“, jer se nema odakle povikati: „Niko više ne bi trebalo da radi. Nikada.“ Karakteri tako zadobijaju oreol svetosti - doslovno pravednici ili ne, razmere njihove bespogovorne patnje su tolike da ničim nisu mogle biti zaslužene i da čine nevidljivim svaki eventualni *greh* koji bi ukaljao imidž pravednika. Na pravednicima Ivanu Denisoviču i Matrjoni „počiva cela naša zemlja“. Ako je njihov rad izgledao besomučan i nepotreban, on za autora ima svoj smisao - utilitaristički, i svoju vrednost - instrumentalnu. Prosti i jurodivi, autentično hristoliki ruski narod na plećima nosi globus, a globus, to je Rusija - doduše u konstantnom vanrednom stanju („zona povećane besvesti“, rekao bi B. Jakovljević).

SVETI PILOT PUTIN

Na to već ruski-specifično vanredno stanje otvoreno nas je podsetio i gospodin Berezovski, u BBC serijalu o ruskim tajkunima. U kadru nabijenom obećanjem više nego pretnjom, Berezovski pogleda pravo u objektiv i uz osmeh kaže: „Revolucija ima svoj početak, ali revolucija nema kraj.“ Kakva ledena i mučna *pornografska* scena! Gospodin Berezovski i njegove kolege koji su ili pobegli iz majčice Rusije ili ih je majčinska ruka ekspresno strpala u novu zonu

nerazlikovanja zakona i nezakonitosti, svakako su pre peljevinovski karakteri nego solženjicinovski, ali tu su dve konstante koje premošćuju razliku: stabilno vanredno stanje i Ime oca, ovog puta u liku (građanina, druga ili gospodina?) predsednika Putina.

U poređenju sa prethodnikom, Putin je zaista Ime oca par excellence. Dok je prethodnik Jeljcin, naravno, Analni otac par excellence - dobri pijani meda vodi kolo zastrašujuće imućnih veseljaka koje je vrteška vanrednog stanja izbacila u orbitu, uz sam *Mir*. A onda je došao prepoznatljiv lik veći od *Mira*, strašniji od svih *Sith lordova* zajedno, Suveren-obaveštajac, onaj koji hapsi samo kada je odjek ubistva isuviše bučan i nefunkcionalan. U solženjicinovskom *lageru* imali smo ljudske resurse, kao materijal ili alat, i slaninu i duvan kao čvrstu valutu koja pokreće *stvar*, zatim službu, koja kontroliše valutu i humani resurs, i na kraju cilj službe i njegov rada - veliki SSSR, državu-simbol. U Putinovoj državi-simbolu (simbol države je tipična heraldička legura od krsta, petokrake i malčice zalomljenog krsta) imamo famozne *petrodolारे*, najčvršću valutu koja pokreće *stvar*, i još famozniji gas kojim se ucenjuju problematični partneri, zatim opet službu, začuđujuće celovitu, i cilj rada službe - ponositu Rusiju, nit' carevinu, nit' SSSR, ali sa još uvek aktuelnim preprekama da čovek ispred imena nosi odrednicu *građanin*. A i zašto bi je nosio, kad ona zrači taj neprijatni imunitet, auru koja državi može zasmetati da po potrebi vrši svoje *upravljanje ljudskim resursima*. Država je pokazala koliko može kroz efektanu demonstraciju sile - neću te otrovati cijanidom, jer mogu da te iznutra ozračim do smrti! U tako kontaminiranoj zoni ponovo je mrtva trka za status *sveca*, koliko god se on razlikovao od *pravedničkog* statusa Matrjone i Ivana Denisoviča. Pohaпšeni i

proterani oligarsi postaju *mučenic*i u borbi za demokratiju, čelični Suveren postaje *sveti ratnik* za Rusiju koja se saginjati neće, iako su prevashodne mete njegovog ratovanja lični politički neprijatelji, novinari, NGO sektor i manjine. Religioznost na kojoj jaše *sveti ratnik* je ona koju nesretni ŠČ-854 dobro razume - narodnjačko-saborni totem za postizanje mobilisane svenarodne homogenosti (iza barjaka Jedinstvene Rusije - partije predsednika Putina, koja je uputila podršku srpskim neonacistima), očišćen od svega ne-ruskog i ne-putinovskog, i ne preterano zainteresovan za hrišćansko. Zvanični verski poglavar kao prevashodni svetski problem danas vidi homoseksualnost. Dakle, vaistinu „zona povećane besvesti“. Nije ni čudo što među tolikim NKVD-svecima, naftašima, mrtvim novinarima i ugašenim medijima, otrovanim protivnicima, niko ne može da nađe Mirjanu Marković. Pitali su srpski novinari za nju, pitali su novopridošlog kubanskog diplomatu Hadži Dragana Antića, ali on sa kastrovsko-putinovskim ponosom reče da je pitanje „kretensko“.

Revolucija nema kraj, potvrđuje Hadži Če i obećava demokrata Berezovski, a neće ga imati ni mandat, nada se pilot Putin. Ah, neodoljiv je Žižek sa svojim primerima iz filmova braće Marks. Jedna parafraza se sama nameće: Ovaj čovek izgleda kao KGB-ovac i ponaša se kao KGB-ovac - ali ovo ne bi smelo da vas prevari: on stvarno jeste KGB-ovac ■

Integralna verzija na www.elektrobeton.net

CEMENT

Piše: Dragoljub Stanković

UROBOROS BLUES

Marija Knežević, *Uličarke*; RAD, 2007.

Banalna žalopojka kroz površnu i nepoentiranu liriku, bez svesti da je možda svako kovač i svoje nesreće, glavna je osobenost nove knjige Marije Knežević. Ona se ovde najviše približava estradnom iskazu Radmile Lazić (njoj je i posvećena pesma *Pitomice* gde možemo videti isti oblik plitkog feminizma), ali i jalovom beznađu u motivu *sobe* D. J. Danilova („Leto iz moje sobe“). Beznađe može biti povod za ekstazu (Siniša Tucić), a ženska perspektiva stvarno subverzivna (Dragana Mladenović). Sve pogubne posledice pisanja po svaku cenu i to samo iz glave, gornjeg, *poučitel-nog*, tzv. *sveznajućeg* registra ovde su još uočljivije nego kod R. Lazić koja ima i povremenih spontanijih, lucidnih trenutaka. Te posledice su: deklamatorstvo, improvizacija (autorka je „Za bluz improvizacije na licu mesta“), autistični stil krupnih reči (*Sobom se hranim, pa kakva ispadnem!...*)

B

ETONJERKA POLUMESECA

Sagradićemo velelepni hram. U njemu ćemo se moliti za duše onih koji su umrli jer nisu imali gde da se leče.

Momčilo Mihajlović

i poetski neopravdanih uzvika (*Mitomanijo raskrinkana, obožavam te!*), bezličnost, nepreciznost, usiljenost i smušenost izraza, tautologija (u životu *Promašenom ili tebi vrednom/ Zbog nečega*), ispraznost i ispovedna patetika (*ista sam ostala - / neopredeljena između kmećanja i jauka*) zbog koje je, u stvari, sve i počelo i u koju se, nužno, sve vraća, ma koliko se autorka trudila da je sakrije svojim invertovanim uroboroskim *mudrim* floskulama (*O, strasti/ Prema zdravoj hrani izvesnosti!*). Ovde se radi o radioničarskim vežbanjima na zadatu temu, retko kad o pevanju. Zato su i najmanje loše pesme - blede („Bez reči o njoj“, „Inka“, „Petra“, „O zvonima zapravo“, „Maja“). Čudna je autsajderska poza ove kolumnistkinje Politike koja objavljuje i po dve knjige godišnje. Ipak, kada si sam sebi glumljena opozicija niko te ne može kritikovati jer postaješ Sve, nekritički Uroboros koji proždire svoj rep (*sobom se hranim*) i to je jedna od najlagodnijih političkih i književnih pozicija, omiljena u srpskoj palanci. Pesnikinja se odlično uklapa u uredničku politiku plasiranja depresije i beznađa sa javnih servisa. Kako da joj verujemo kada kaže: *Unapred sam odustala od scene i pobeде?* I to je poza, ali malodušnosti i nemoći. Autorka naslovom knjige sugerise svo-

ju tzv. uličnu poziciju i u njoj opasno peva o ugroženosti (što je perspektiva palanačke svesti) iz različitih alter ega: kolektivnih, individualnih, neživih, imaginarnih. Međutim, to uživljavanje je neuverljivo i šablonsko. Pomenuta poetika uroborosa, samodovoljnosti, vidi se i na mikroplanu stiha. On je invertovan, kvazifilozofski, samom sebi dovoljan i zveči isprazno: *Iskrena je muška ljubav prema ljubavi/ Muškoj kao primer bratstva sa Bogom, ili Posmatrač je sve što o sebi može da zna/ U mrežnjaču zapao posmatrani*. U naslovnoj pesmi stav pesnikinje o prostituciji čita se kao nemoguća mešavina cinizma, bizarnog, sažaljenja, obožavanja i tobože nekakvog raskrinkavanja. Ova pesma je ushićenje nečim što je po sebi tegobno. Pobedničko ushićenje, identifikacija, ovde je cerebralna konstrukcija. Slika ovih žena je šablonska: *Sa plastičnom torbicom i puknutom čarapom*. Mi živimo u vreme opšte prostitucije u svim sferama. To što autorka nije proširila motiv na svoje doba nego ostala u problematičnom pobedničkom registru govori o plošnosti njenog pevanja. Tu su i degutantno pompezni stihovi *Čitave Troje/ Ljubavne sluzi!* Da li samo zbog autorkine želje za efektom, kraj pesme se potpuno uklapa u vladajuću nacionalistički kič: *Grešna vam ljubim prečasne skute!/ I za večnu ljubav istem oprost/ Neukaljane kćeri*. Kome stvarno treba oprost, ko je razmažen u poeziji i ko nema pojma? (*Razmažena deco/... Vi, braćo po nemanju/ Pojma*.) Šta ostane u ustima posle čitanja ovakve (srednjoškolske) poezije? Nikakav određen ukus, samo melanž svaštarenja. Dok R. Lazić ima smešnu masku zločestosti, M. Knežević stavlja masku dobronamernosti. Kao kakav pesnički javni servis, ona progovara iz vizure društveno potlačenih: žena, prostitutki, bivših profesorki, razočaranih majki, starosedelaca (nasuprot agresivnoj bogataškoj deci i stranim investitorima), *underground* pesnikinja i pesnika kao esnafa, tzv. *običnih ljudi*, ljubitelja pasa i, plačevno, u svoje lično ime (kao mala, jela je ustajale čokolade, pati u prevozu GSP-a, itd). Međutim, vrednosti koje promovise njena poezija su: oportunizam, prizemnost, samosažaljenje, nekritičnost, a stav *ja sam okoni nisu ok* dolazi do svog vrhunca u pesmi „Strankinja“. Autorka briše razliku između svojih kolumni, javnih obraćanja i pesama i to na štetu poezije. Žal za izgubljenim privilegijama i neprikosnovenom slikom tzv. pesnika iz socijalističkih vremena čita se u pesmi „Svako dobro“. Jezičke nezgrapnosti i nejasnoće do kojih dolazi zbog intelektualiziranja takođe su njena osobenost: *Nežnošću nadgovara/ Zamor uveravanja/ Nezaludna, ... Pravi zanos i strast, koji su ovde takođe odglumljeni, traže spontanost i otvorenost*. Međutim, autorkina suvišna nabiranja (*Radnika, policajaca, učiteljica, ili Devojčice, domaćice, babe, službenice, ...*), otužno gnomična lirika koja se ispoljava u hiperprodukciji i devalvaciji pesničkog jezika, elementi su kojima ova poezija želi da se dopadne na prvu loptu i - zaboravi ■

VREME SMRTI I RAZONODE

Piše: Tomislav Marković

HIMNA NACIONALNOG STROJA

(Iz antologije srbske poezije za decu
Pozna je se ko je strojalista, vedra čela
i „Obraza“ čista, prir. Anton i Vukadin)

Mi smo pioniri
Nacionalnog stroja
Nas nema tačno
- Ne zna nam se broja

Esesovci maleni
Mi smo vojska prava
Iz tla svetog rastemo
Ko kukasta trava

Za Himlerov rođendan
Razbijamo glave
Panduri nas kao tuku
NSPM-ovci slave

Smrt jedinki
A sloboda Treblinki
Srbijica, mila mati
Firerom će mene zvati

Daj mi, majko, šajkaču
I crnoga konca
Da prišijem svastiku
Poput Huga Bossa

Grmi, seva
Svako kamu sprema
A kristalno mračne noći
Još na javi nema

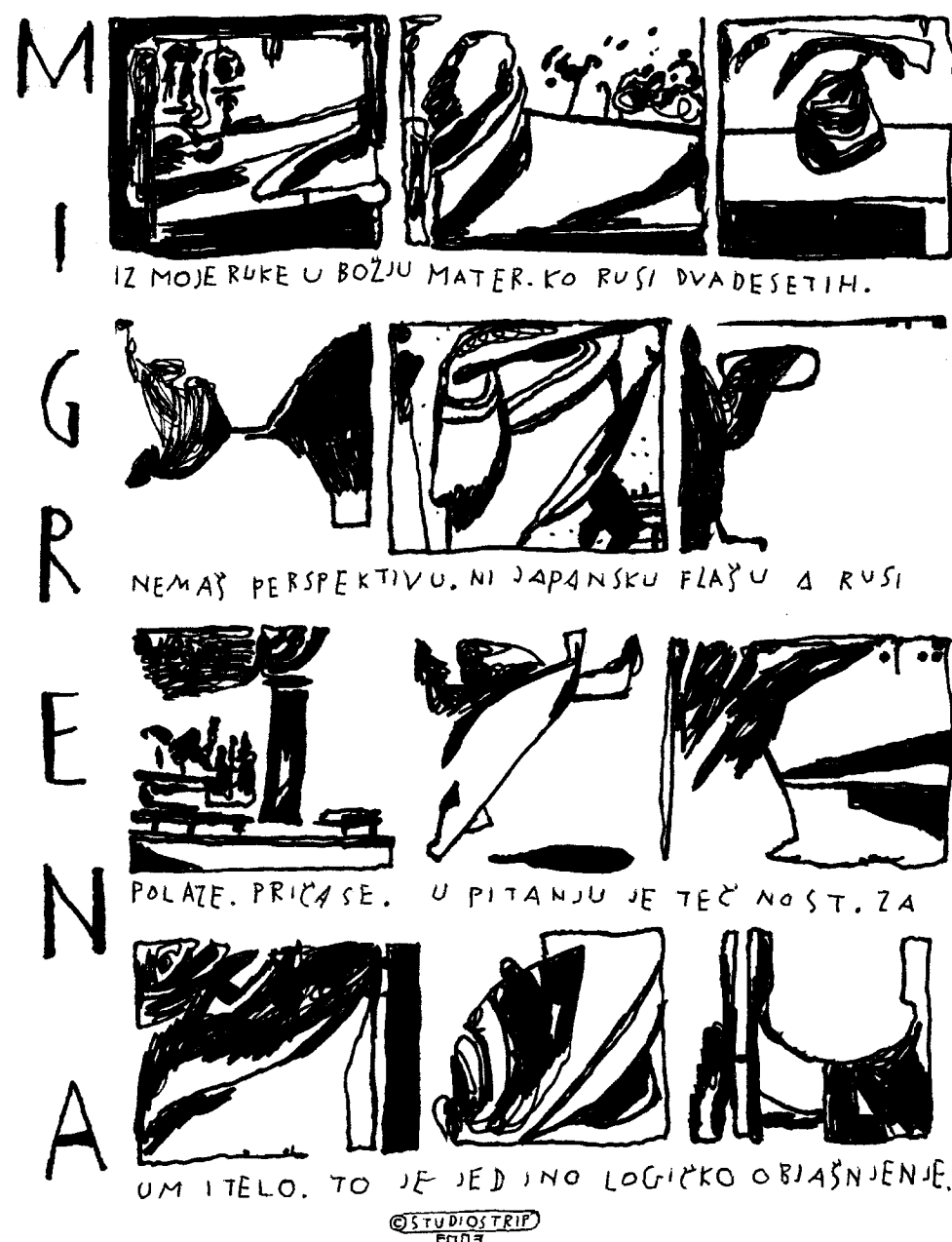
Kad se Voja uplaši
Da će s trona pasti
On zapršku zgotovi
Od krvi i časti

Smrt svakome
A sloboda nikome
Srbijica, mila mati
Firerom će vožda zvati ■

BLOK BR. V

www.kosmoplovci.net

BULEVAR ZVEZDA

Piše: Redakcija **Betona**

PAJKIĆ, NEBOJŠA

PAJKIĆ, Nebojša (Visoko, 25. 11. 1951), novotalasni dečko koji je obećavao, scenarista, esejista, žanrovac, politart-mudrac, profesor na FDU i u privatnom životu, jedno vreme dr Džekil, danas samo Hajd. Jedan je od najuticajnijih profesora na Beogradskom univerzitetu, koji je zbog svoje rane *New Wave* harizme, uspeo da oblikuje čitave generacije zakletih *pajkićevaca* koje su skupa sa njim klizile niz ljotićevisku ledinu u desničarski ekstremizam. Samo su retki uspeali da se tokom vremena emancipuju od ovog kobnog uticaja. Nebojša Pajkić je stupio na scenu kao talentovani muzički i filmski kritičar (*Džuboks*), te scenarista kulturnih filmova iz osamdesetih (*Davitelj protiv davitelja*, *Una*, *Kako je propao rokenrol*). Reklo bi se da je prof. Pajkić scenarijom za film *Dečko koji obećava* anticipirao svoju sudbinu. On je, kao i junak tog filma (Slobodan Milošević), bio *uzoran mladić sve dok jednog dana nije dobio udarac veslom u glavu*, kada je doživeo radikalni preokret, *postao slobodan*, bacivši se naglavačke u svet bez odgovornosti, u svet desničarskih ideja, *toliko različit od onoga u kojem se do tada kretao*. Moglo bi se reći da je to zlokobno veslo u životu prof. Pajkića bila pojava Isidore Bjelice. Nebojša Pajkić je tada napustio „konvencije“ rokenrol života, pank estetike, subverzivne andergraund produkcije i najednom postao *apostol dendizma* i nosilac ideja koje je Isidora prenela sa svog bivšeg zaručnika (vidi: *Bulevar zvezda*, **Beton** br. 29). Tada je počela da se razvija hajdovska strana ličnosti prof. Pajkića. On je najednom shvatio da svetom vlada judeo-masonska zavera, postao je saradnik opskurnih listova (*Svetlost*, *Naše ideje*, *Država*), a od 1993. je sa Isidorom Bjelicom započeo kućnu profašističku manufakturu u vidu Politarta (*Protokoli politart-mudraca*) ili programskih tekstova među kojima se izdvaja „Tipologija srpskog izmeta“. U tom tekstu su *pobrojani dominantni prototipovi srpskog otpada*, pre svega demokrate i intelektualci. Autori daju i recepte za čišćenje *pogani* putem *edukativnih kampova* (tipa Aušvic, Gulag, Mathauzen, okno 4. Borskog rudnika). Prevaspitanje demokrate bi po tom receptu „trajalo sve dok se ne bi postigla apsolutna saglasnost između tako preobraćenih demokrate i *politartovaca*“. Angažujući se na Ljotićevoj rehabilitaciji, prof. Pajkić je učestvovao u objavljivanju reprinta *Pravi Ljotić* (1997). Interesantno je da se 2002. godine, ime prof. Pajkića pojavljuje na velikoj peticiji „Obraza“ pod geslom „Objavite istinu o pogibiji Nebojše M. Krstića“, sasvim blizu potpisnika Gorana Davidovića (istoričara), koji će se nekoliko godina kasnije javnosti predstaviti kao Firer, i kome će prof. Pajkić potom recenzirati knjigu *Slučaj Nacionalni stroj*. Sasvim je izvesno da tu nema slučajnosti i da je stvorena čitava mreža oko organizacije ka što je „Obraz“, koja se povremeno može detektovati preko akcija njenih istaknutijih delatnika. Da je hajdovska strana ličnosti Nebojše Pajkića odnela prevagu, svedoči i njegov scenario za predstavu *Marketana* Vidana Bunuševca, koju je napisao na osnovu proze dr Ratibora Đurđevića (*Karl Marks: sluga i žrtva Satane*), inače glavnog izdavača rasističke i antisemitske literature u Srbiji. Danas prof. Pajkić piše scenario za film *Četnik*, i to na osnovu životne priče jednog kape-tana u vojsci Draže Mihailovića. Kao odblesak prethodnog života, ime Nebojše Pajkića se pojavi ponekad i u knjigama kao što je *Kako je bio rokenrol*. Ali sve ređe ■